

NOTATKI NAUKOWE

Turyzm 2010, 20/1

Marta Góralewicz-Drozdowska

Uniwersytet Wrocławski
Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki
e-mail: marta.goralewicz@handlowa.eu

DOSTĘPNOŚĆ WYBRANYCH OBIEKTÓW TURYSTYCZNYCH DOLNEGO ŚLĄSKA DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH RUCHOWO

1. WSTĘP

Osoby niepełnosprawne, pomimo obowiązujących praw i norm społecznych, są często pomijane w wielu aspektach życia. Nie inaczej jest w przypadku dostępności i przystosowania obiektów turystycznych na potrzeby tej grupy ludzi.

Celem autorki niniejszej notatki jest ocena dostępności wybranych atrakcji turystycznych Dolnego Śląska dla osób z uszkodzonym narządem ruchu. Ze względu na brak w literaturze fachowej jednoznacznego pojęcia dostępności obiektów turystycznych na potrzeby osób niepełnosprawnych, autorka przyjęła następującą terminologię: 1) „bariera” – element architektoniczny bądź urbanistyczny, którego występowanie uniemożliwia osobie o określonym stopniu niepełnosprawności ruchowej samodzielne zwiedzanie danej atrakcji turystycznej (czym są np. schody – trzy stopnie i więcej dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim); 2) „utrudnienie” – element architektoniczny bądź urbanistyczny, którego występowanie przeszkadza osobie o określonym stopniu niepełnosprawności ruchowej w samodzielnym zwiedzaniu danej atrakcji turystycznej, chociaż takie utrudnienie jest możliwe do pokonania (przykładem może być brak wydzielonego miejsca parkingowego dla osoby niepełnosprawnej ruchowo); 3) „udogodnienie” – element architektoniczny bądź urbanistyczny, który ułatwia osobie o określonym stopniu niepełnosprawności ruchowej samodzielne zwiedzanie danej atrakcji turystycznej (np. winda w budynku wielokondygnacyjnym).

2. ZASADY OCENY DOSTĘPNOŚCI DO ATRAKЦИИ TURYSTYCZNYCH PRZEZ OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE RUCHOWO

Ocena dostępności atrakcji turystycznych dla osób niepełnosprawnych jest możliwa poprzez klasyfikację i charakterystykę podstawowych utrudnień ograniczających lub uniemożliwiających im uprawianie turystyki.

W niniejszym opracowaniu zostaną scharakteryzowane dwie z wielu barier, tzn. bariery architektoniczne, definiowane przez JARNOWSKĄ (1985) m.in. jako elementy budowlane, które ze względu na swoją formę lub sposób użytkowania w pewnym stopniu utrudniają czy wręcz uniemożliwiają swobodę przemieszczania się w pionie i poziomie osobom o ograniczonej sprawności fizycznej. Barrierami urbanistycznymi autorka nazywa zaś te ograniczenia, które uniemożliwiają lub utrudniają osobom niepełnosprawnym poruszanie się po terenie, a więc również w rejonie obiektu turystycznego.

Dokonana ocena dostępności atrakcji turystycznych Dolnego Śląska dla turystów o różnym stopniu upośledzenia narządu ruchu uwzględnia fakt, iż występowanie nawet jednej bariery może przekreślić dostępność danego obiektu dla osoby niepełnosprawnej ruchowo. Dlatego też w niniejszym tekście została zastosowana kombinacja metody bonitacji punktowej i wykluczenia obiektu z listy dostępnych dla osób o określonym stopniu niepełnosprawności.

Metoda bonitacji punktowej polega na przypisaniu poszczególnym barierom bądź też udogodnieniom dla niepełnosprawnych turystów następującej skali: -1 punkt (oznaczone znakiem „-”) – utrudnienia, których występowanie przeszkadza w korzystaniu z danej atrakcji turystycznej; 0 punktów – w przy-

T a b e l a 1. Ocena dostępności wybranych obiektów przyrodniczych Dolnego Śląska na potrzeby turystów poruszających się na wózkach inwalidzkich

Nazwa obiektu	Bariery i utrudnienia, na które napotyka niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych					Udogodnienia, na które napotyka niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych					Suma punktów
	schody (3 stopnie i więcej)	znaczące nierówności terenu	brak lub niedogodna lokalizacja parkingów	przeszkody na drodze	nieprzychylność środowiska naturalnego	brak schodów	wjazdy / podjazdy	utwardzone, gładkie nawierzchnie	dogodna lokalizacja parkingów	dostosowane toalety	
Błędne Skały	x	x	0	x	x	0	0	0	0	0	x
Wodosпад Szklarki	0	0	0	0	0	+	+	0	0	0	+2
Jaskinia Niedźwiedzia	x	-	-	0	x	0	0	0	0	0	x
Park Szczytnicki	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	+1
Ogród Japoński we Wrocławiu	0	0	-	-	0	+	0	0	0	0	-1
Ogród Zoologiczny we Wrocławiu	-	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w obiektach w maju 2007r.

T a b e l a 2. Ocena dostępności wybranych obiektów architektonicznych Dolnego Śląska na potrzeby turystów poruszających się na wózkach inwalidzkich

Nazwa obiektu	Bariery i utrudnienia, na które napotyka niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych							Udogodnienia, na które napotyka niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych							Suma punktów
	schody (3 stopnie i więcej)	znaczące nierówności terenu wokół obiektu	brak lub niedogodna lokalizacja parkingów	przeszkody na chodnikach	szerokość drzwi mniej niż 0,90 m	drzwi wahadłowe i obrotowe	szerokość korytarzy mniej niż 1,2 m	wejście bez schodów	wjazdy / podjazdy	utwardzone, gładkie nawierzchnie	dogodna lokalizacja parkingów	szerokość drzwi więcej niż 0,90 m	windy	szerokość korytarzy więcej niż 1,2 m	
Zamek Książ	-	0	0	0	0	0	0	+	0	+	+	+	+	0	+4
Kościół Pokoju w Świdnicy	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	+	0	+	0	+1
Panorama Raclawicka	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+	0	+	+	+	+6
Twierdza w Srebrnej Górze	x	x	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	x
Muzeum w Rogoźnicy	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1
Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju	x	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	x

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w obiektach w maju 2007r.

padku braku zarówno utrudnień, udogodnień, jak i barier w korzystaniu z danej atrakcji turystycznej; +1 punkt (oznaczone znakiem „+”) – udogodnienia w korzystaniu z danej atrakcji turystycznej; znak „x” – bariery, których występowanie uniemożliwia korzystanie z danej atrakcji turystycznej przez osobę niepełnosprawną ruchowo.

Bariery zostały scharakteryzowane na podstawie przepisów prawnych: Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie; Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakimi powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie; Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 22 maja 2003 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych.

Dodatkowo uwzględnione zostały potrzeby osób niepełnosprawnych ruchowo sklasyfikowane w dwóch grupach: 1) turyści poruszający się na protezach lub o kulach, 2) turyści poruszający się na wózkach inwalidzkich.

Całkowita ocena dostępności danego obiektu turystycznego wynika z sumowania punktów i analizy oznaczeń. Obiekty zostały sklasyfikowane w czterech grupach – osobno dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich i poruszających się na protezach lub o kulach. W polu „suma punktów” są następujące oznaczenia:

- znak „x” – obiekty nie są udostępnione dla turysty niepełnosprawnego;
- wartość ujemna – w obiektach są widoczne bariery, ich zwiedzanie jest utrudnione, ale możliwe przez osobę niepełnosprawną ruchowo;
- wartość „0” – obiekty, które nie wyróżniają się ani specjalnymi utrudnieniami, ani udogodnieniami dla niepełnosprawnych turystów;
- wartość dodatnia – obiekty wyraźnie przyjazne osobie niepełnosprawnej ruchowo, gdzie brak jest barier i występują widoczne udogodnienia.

Należy pamiętać, że zastosowana tu metoda odnosi się do pozornie nieporównywalnych elementów, często o różnym znaczeniu w funkcjonowaniu niepełnosprawnych ruchowo turystów. W przypadku gdy występują bariery uniemożliwiające zwiedzanie, poszczególne atrakcje turystyczne są wykluczane z dalszej klasyfikacji i uznawane za obiekty niedostępne dla danej grupy osób niepełnosprawnych ruchowo.

3. CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH DOLNEGO ŚLĄSKA

Autorka do charakterystyki wybranych obiektów turystycznych korzystała z opracowań CZERWIŃSKIEGO

(2003 i 2004). Kryterium wyboru zaprezentowanych obiektów turystycznych oparto na klasyfikacji walorów turystycznych Polski zaprezentowanej przez LIJEWSKIEGO i in. (2002), którzy dzielą je kolejno na wypoczynkowe, krajoznawcze i specjalistyczne. Przedstawiony wybór obiektów turystycznych odwołuje się do poszczególnych rodzajów walorów krajoznawczych i uwzględnia najatrakcyjniejsze (zdaniem autorki) obiekty w poszczególnych klasach, które zostały podzielone na: a) skałki i grupy skalne – Błędne Skały; b) wodospady, źródła, wywierzyska – Wodospad Szklarki; c) jaskinie i grotty – Jaskinia Niedźwiedzia; d) parki zabytkowe – park Szczytnicki, Ogród Japoński we Wrocławiu; e) ogrody zoologiczne – Ogród Zoologiczny we Wrocławiu; f) mniejsze zespoły i obiekty zabytkowe architektoniczne i budowlane – zamek Książ i Kościół Pokoju w Świdnicy; g) muzea specjalistyczne i zbiory unikatowe – Panorama Raclawicka; h) obiekty historyczno-wojskowe – twierdza w Srebrnej Górze; i) miejsca i muzea martyrologii – muzeum w Rogoźnicy; j) zabytki działalności gospodarczej i techniki – Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju.

4. OCENA DOSTĘPNOŚCI WYBRANYCH ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH NA POTRZEBY TURYSTÓW PORUSZAJĄCYCH SIĘ NA WÓZKACH INWALIDZKICH

1. Obiekty, które nie są dostępne dla turysty poruszającego się na wózku inwalidzkim (w tab. 1 i 2 oznaczone „x”). Są to: Błędne Skały, Jaskinia Niedźwiedzia, twierdza w Srebrnej Górze, Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju. W przypadku obiektów przyrodniczych, takich jak Błędne Skały czy Jaskinia Niedźwiedzia człowiek nie ma wpływu na kształtowanie dostępności dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Sama nieprzychylność środowiska naturalnego sprawia, że turysta na wózku inwalidzkim nie jest w stanie przezwyciężyć napotkanych utrudnień. Zbudowana pod koniec XVIII w. twierdza srebrnogórska nigdy nie była w swych założeniach planowana jako atrakcja turystyczna, a jej zagospodarowanie turystyczne nadal pozostawia wiele do życzenia. Liczne strome podjazdy, schody, wąskie przejścia wykluczają więc zwiedzanie fortecy przez osoby poruszające się na wózku inwalidzkim. Obecnie Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju nie jest dostępne dla osób na wózkach inwalidzkich, a turyści poruszający się o kulach mają duże trudności z pokonaniem wąskich i stromych schodów prowadzących do kolejnych pomieszczeń muzeum.

T a b e l a 3. Ocena dostępności wybranych obiektów przyrodniczych Dolnego Śląska na potrzeby turystów poruszających się na protezach lub o kulach

Nazwa obiektu	Bariery i utrudnienia, na które napotykać niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych				Udogodnienia, na które napotykać niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych							Suma punktów
	wejście (3 stopnie i więcej)	znaczne nierówności terenu	brak lub niedogodna lokalizacja parkingów	nieprzychylność środowiska naturalnego	brak schodów	wjazdy / podjazdy	utwardzone, gładkie nawierzchnie	dogodna lokalizacja parkingów	praktyczne poręcze	ławki	dostosowane toalety	
Błędne Skały	-	-	0	-	0	0	0	0	0	0	0	-3
Wodospad Szklarki	0	0	0	0	+	+	0	0	+	+	0	+4
Jaskinia Niedzwiedzia	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	-4
Park Szczytnicki	0	0	0	0	+	0	0	0	0	+	0	+2
Ogród Japoński we Wrocławiu	0	0	-	0	+	0	0	0	0	+	0	+1
Ogród Zoologiczny we Wrocławiu	-	0	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+1

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w obiektach w maju 2007 r.

T a b e l a 4. Ocena dostępność wybranych obiektów architektonicznych Dolnego Śląska na potrzeby turystów poruszających się na protezach lub o kulach

Nazwa obiektu	Bariery i utrudnienia, na które napotykać niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych					Udogodnienia na które napotykać niepełnosprawni ruchowo w obiektach turystycznych							Suma punktów	
	schody (3 stopnie i więcej)	śliskie nawierzchnie	znaczne nierówności terenu wokół obiektu	brak lub niedogodna lokalizacja parkingów	drzwi wahadłowe i obrotowe	wejście bez schodów	antyposlizgowe nawierzchnie	drzwi rozsuwane	dogodna lokalizacja parkingów	windy	praktyczne poręcze	ławki		dostosowane toalety
Zamek Książ	-	0	0	0	0	0	0	0	+	+	0	+	0	+2
Kościół Pokoju w Świdnicy	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0
Panorama Raclawicka	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	+	0	+	+3
Twierdza w Srebrnej Górze	-	0	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-3
Muzeum w Rogoźnicy	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1
Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w obiektach w maju 2007 r.

2. Obiekty, których zwiedzanie jest utrudnione, ale możliwe dla osoby na wózku inwalidzkim (w tab. 1 i 2 suma punktów ma wartość ujemną). Do tej grupy atrakcji należy zaliczyć: Ogród Japoński we Wrocławiu, Ogród Zoologiczny we Wrocławiu, muzeum w Rogoźnicy. Głównym utrudnieniem w Ogrodzie Japońskim jest brak możliwości bezpośredniego dojazdu samochodem do wejścia. Jedynym sposobem dostania się na teren ogrodu jest przejście przez teren położony przed Halą Stulecia, a następnie wzdłuż pergoli. Półokrągły most łączący dwa brzegi stawu jest nie lada barierą dla osoby na wózku inwalidzkim ze względu na stromy podjazd i drewniane wypustki ułatwiające pieszym wchodzenie i schodzenie z niego. Wrocławski Ogród Zoologiczny w części otwartej jest w pełni dostępny dla osób na wózkach inwalidzkich, jednak dostanie się do większości pawilonów jest niemożliwe ze względu na liczne i strome schody. Muzeum w Rogoźnicy nie posiada specjalnego dostosowania dla osób niepełnosprawnych, jednak istnieje możliwość poruszania się po terenie byłego obozu 6-7 osobowym meleksem.

3. Obiekty, które nie wyróżniają się ani specjalnymi utrudnieniami ani udogodnieniami dla niepełnosprawnych turystów na wózku inwalidzkim (w tab. 1 i 2 suma punktów wynosi 0). Tu należy wskazać: park Szczytnicki we Wrocławiu, Kościół Pokoju w Świdnicy. Są to obiekty, które w założeniu nie mają specjalnych udogodnień dla osób na wózkach inwalidzkich, jednak ich charakter i lokalizacja nie stwarzają większych przeszkód.

4. Obiekty, gdzie brak jest barier i występują widoczne udogodnienia dla turysty poruszającego się na wózku inwalidzkim (w tab. 1 i 2 suma punktów ma wartość dodatnią). Są to wyraźnie przyjazne osobie niepełnosprawnej ruchowo – Wodospad Szklarki, zamek Książ, Panorama Raławicka. W wymienionych przykładach doskonale widać ich dostosowanie do potrzeb osób na wózkach inwalidzkich, takich jak podjazdy, brak schodów lub możliwość skorzystania z windy oraz odpowiednia szerokość i nawierzchnia trasy.

5. OCENA DOSTĘPNOŚCI WYBRANYCH OBIEKTÓW TURYSTYCZNYCH NA POTRZEBY TURYSTÓW PORUSZAJĄCYCH SIĘ NA PROTEZACH LUB O KULACH

1. Obiekty, których zwiedzanie jest utrudnione, ale możliwe przez osobę poruszającą się na protezach lub o kulach (w tab. 3 i 4 suma punktów ma wartość ujemną). Na potrzeby osób poruszających się o kulach właściwie każdy z charakteryzowanych obiektów

może być dostępny, aczkolwiek część z nich cechuje się widocznymi barierami; należą do nich: Błędne Skały, Jaskinia Niedźwiedzia, Twierdza w Srebrnej Górze, Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju. Liczne bariery utrudniają eksplorację tych obiektów, jednak w miarę sprawny turysta poruszający się za pomocą jednego punktu podparcia powinien sobie poradzić z tymi niedogodnościami. Są to przede wszystkim wąskie przejścia (Błędne Skały), liczne schody (Jaskinia Niedźwiedzia, Muzeum Papiernictwa, Twierdza w Srebrnej Górze), znaczne nierówności oraz nachylenie terenu (Błędne Skały, Twierdza w Srebrnej Górze).

2. Obiekty, które nie wyróżniają się ani specjalnymi utrudnieniami ani też udogodnieniami dla niepełnosprawnych ruchowo turystów (w tab. 3 i 4 suma punktów wynosi 0). Zgodnie z wynikami badań wymienić należy: Ogród Japoński we Wrocławiu, wrocławski Ogród Zoologiczny, Kościół Pokoju w Świdnicy, muzeum w Rogoźnicy. Główną przeszkodą są tu oddalone parkingi (Ogród Japoński we Wrocławiu, Kościół Pokoju w Świdnicy), schody prowadzące do części ekspozycji (Ogród Zoologiczny, muzeum w Rogoźnicy) oraz strome podejścia (Ogród Japoński).

3. Obiekty wyraźnie przyjazne osobie poruszającej się na protezie lub o kulach, gdzie brak jest barier i występują widoczne udogodnienia (w tab. 3 i 4 suma punktów ma wartość dodatnią). Należy tu wymienić: Wodospad Szklarki, park Szczytnicki we Wrocławiu, zamek Książ, Panorama Raławicka. Obiekty te cechuje dostosowanie infrastruktury na potrzeby niepełnosprawnych ruchowo, takie jak: eliminowanie schodów i stosowanie podjazdów (Wodospad Szklarki, zamek Książ, Panorama Raławicka), praktyczne poręcze (Wodospad Szklarki) czy liczne ławki na trasie zwiedzania (park Szczytnicki).

6. PODSUMOWANIE

Opisane atrakcje turystyczne Dolnego Śląska są słabo przystosowane do potrzeb osób o ograniczonej motoryce. Ze scharakteryzowanych 12 obiektów zaledwie dwa z nich można określić mianem „przyjaznych turystom niepełnosprawnym ruchowo”. Na szczególną uwagę zasługuje tu droga prowadząca do Wodospadu Szklarki oraz Panorama Raławicka, gdzie wyraźnie widać celową działalność w ułatwieniu zwiedzania osobom niepełnosprawnym. Faktem jest, że nie ma możliwości dostosowania niektórych obiektów na potrzeby osób niepełnosprawnych, co ma miejsce w przypadku Jaskini Niedźwiedziej czy Błędnych Skał. Są również obiekty, które niewielkim kosztem

można udostępnić osobom o ograniczonej sprawności ruchowej, budując chociażby podjazdy, stawiając ławki czy likwidując drobne przeszkody, np. słupki na środku wejścia lub drogi. Dzięki takim drobnym zabiegom można przyczynić się do zwiększenia aktywności ruchowej ludzi niepełnosprawnych. To chociaż częściowo pozwoli zrekompensować występujące niesprawności, usuwać przykre uczucie mniejszej wartości. Pozwoli również utrzymać kontakty społeczne i integrować ludzi niepełnosprawnych z resztą społeczeństwa. Turystyka daje duże możliwości rehabilitacji, a połączona z krajoznawstwem aktywizuje ludzi zarówno intelektualnie, jak i ruchowo.

BIBLIOGRAFIA

- CZERWIŃSKI J., 2003, *Sudety, przewodnik*, Wydawnictwo Krtograficzne Eko-Graf, Wrocław.
- CZERWIŃSKI J., 2004, *Wrocław, przewodnik turystyczny*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- JARŃSKA K., 1985, *Bariery architektoniczne i urbanistyczne utrudniające uprawianie turystyki przez osoby niepełnosprawne*, Biuletyn informacyjny PTWzK, nr 2, Warszawa.
- LJEWski T., MIKULOWSKI B., WYRZYKOWSKI J., 2002, *Geografia turystyki Polski*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z 19.08.2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (Dz. U. z 30.08.2004, nr 188, poz. 1945).
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 22 maja 2003r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz.U., nr 100, poz. 962).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 12.04. 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakimi powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. 02.75.690).